

EKONOMİ POLİTİK

“Toparlanma” Dersleri

Erinç Yeldan, 13 Ocak 2010

Dünya ekonomisi 2009 yılında yaklaşık yüzde 1 oranında daralma gösterdi. Dünya ekonomisinin *bir bütün* olarak gerilemesi 2. Dünya savaşı'ndan sonra ilk defa yaşanan bir olguydu.

Krizin başlangıcından bu yana ABD'de 4.2 milyon istihdam kaybı yaşandı. Avrupa'da ve ABD'de işsizlik oranları yüzde 10'un üzerine çıktı. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) kriz süresince toplam istihdam kayıplarının 20 milyonu aştığını, bunun da ötesinde işsizliğin *uzun dönemli* ve *yapısal* bir niteliğe bürünerek *kalıcı* hale gelmekte olduğunu vurguladı. Tüm dünyada ücret gelirleri gerile(til)di ve emeğin, iş güvencesi başta olmak üzere, sosyal kazanımları askıya alındı. Vaşington DC merkezli *Ekonomi Politikaları Enstitüsü* raporlarına göre istihdamdaki daralmayla birlikte 2008-2012 arasında küresel krizin ABD emekçilerine faturası **1 trilyon \$** ücret kaybı anlamına gelmektedir.

ABD ve İngiltere'nin başını çektiği gelişmiş ülkeler, krize karşı büyük çaplı bir “kurtarma operasyonu” uyguladılar. Amerikan Merkez Bankası (*Federal Reserve-FED*) faiz oranlarını hızla aşağıya çekti ve Aralık 2008 itibarıyla *sıfır* düzeyine indirdi. ABD'de *Lehman Brothers* adlı finans şirketinin iflasını izleyen 6 hafta içerisinde FED tarafından bankaları kurtarma amacıyla piyasalara 2 trilyon dolar aktarıldı. Başkan Obama'nın Ocak 2009'daki ilk icraatı da 787 milyar dolarlık bir mali genişleme paketini derhal uygulamaya koymak oldu.

“Piyasaların kendi kendini dengeye getireceği ve serbestleştirilmiş (kuralsızlaştırılmış) piyasaların, kamu girişimciliğine göre daha üstün olduğu” yönündeki savlar bir tarafa bırakılmış; kamunun mali ve finansal bütün kaynakları küresel finans ekonomisinin krizden daha fazla etkilenmemesi uğruna seferber edilmişti.

2010, kimilerine göre “toparlanma” yılı olacaktır. Nitekim dünya borsaları 2009'un son günlerini krizdeki kayıplarını telafi ederek geride bırakmışlar ve bazı “büyük” bankalar devlete olan borçlarını ödeyip, yeniden yüksek karlar sunmaya başlamışlardı. Üstelik, küresel finans piyasalarında yaşanan el değiştirmeler ve şirket birleşmeleri sonucunda bu tür büyük sermaye grupları artık daha “az rekabet” ile karşı karşıyaydılar.

Sermaye, krizden yeniden yapılanarak ve merkezileşerek çıkmayı planlamaktadır.

Peki, tüm bu yaşananların ana nedeni neydi, anımsıyor muyuz?

İktisat ile ilgilenen hemen bütün sosyal bilimcilerin ortak görüşü, 2007/08 küresel krizinin ana nedeninin dünya finans piyasalarında yaşanan sürdürülemez şişkinleşme (aşırı değerlenme) ve borçlanma temposu olduğu konusunda birleşmektedir. Önceleri *dot.com*, daha sonra *tüketici ve konut kredileri* aracılığıyla sürdürülen finansal şişkinlik, 2007'de artık sürdürülemez patlamıştı. Sermaye'nin finansal rant oyunlarından kurguladığı hayali karlar, reel ekonominin gerçekleriyle bağdaşmıyordu.

2010 “toparlanma” yılında, küresel krizin ana nedenlerinden yeterince ders çıkartılmış mıdır?

Bu soruya olumlu yanıt vermek olanaksızdır. Finans dünyası şimdiden yeni kar alanları belirlemektedir. Söz konusu “büyük” bankalar, şimdilerde FED’den sıfır faiz ile elde ettikleri fonlar aracılığıyla, bütçe açıklarını kapatmaya çalışan hükümetlerin ihraç ettikleri tahvil ve bonoları ucuz fiyata satın alarak, yepyeni köpükler yaratma peşindedir. Finansal yatırımcılar sanki hiç bir şey olmamışçasına küresel krizin aşıldığını ve toparlanmanın başladığını muştulamakta ve kumarhane masasında kağıtların yeniden dağıtılmasını beklemektedir.

Bu vurdumduymazlığa karşı, Avrupa’da emek yanlısı tutumuyula tanınan bir grup akademisyenin oluşturduğu *Euromemorandum* grubu, 2009 Raporunu yayımladı. (*) *Euromemorandum* raporunun Avrupa finans piyasalarına ilişkin önerilerini aşağıda kısaca özetleyerek sizlerle paylaşmak arzusundayım:

- Finans sektörü, kar amacı güden bir işletme olmaktan çıkartılıp, sosyal hizmet üretmeyi ilke edinen kamusal bir faaliyet alanı olarak dönüştürülmelidir;
- Ticari bankalar ile yatırım bankaları birbirinden ayrılmalı; ve kooperatif bankacılığı, kamu bankacılığı ve kar amacı gütmeyen almasıık örgütlenme biçimleri özendirilmelidir;
- Yatırım bankalarının, ihtiyati fonların ve özel fonların spekülative amaçlarla kullanılmasına yönelik faaliyetleri sıkı denetim altında tutulmalıdır. Finans piyasalarında tüm yeni ihraç edilen kağıtlar merkezi bir kamu otoritesi tarafından denetlenmeli ve bu otoritenin onayına bağımlı kılınmalıdır;
- Avrupa finansal sistemini yakından denetleyecek bir *Avrupa Derecelendirme* birimi kurulmalıdır;
- Finansal şirketlerin yöneticilerinin maaş ve ek gelirlerini, finansal varlıkların (hayali) değerlerine orantılayan mevcut prim sistemi kaldırılmalı ve yüksek idari ücretler (örneğin 500 bin avro üstü) yüzde 75 oranında vergilendirilerek caydırılmalıdır.
- Bütün Avrupa finans piyasalarını kapsayacak bir *finansal işlem vergisi* konulmalıdır.

Korkut Boratav hoca yıllar önce, 4 Mayıs 2005 tarihli *Cumhuriyet* gazetesindeki bir yazısında, şu sözleri bizlerle paylaşmaktaydı: “*Adım adım "aykırı" düşünmeye yönelmemiz gerekiyor. Önce, bugünün egemen düşünce biçiminin sınırlarını; giderek kurulu düzenin parametrelerini de zorlayarak...*”

Aykırı düşünmeye hazır mıyız?

(*) Euromemorandum grubuna ulaşmak için: <http://www.memo-europe.uni-bremen.de/>